

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№7

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

Road

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 788 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-iyulda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Suv tarkibining wireless waterlight qurilmasi ishlashiga ta'siri va iqtisodiy samaradorligini matematik model asosida tahlil qilish	14
Kungiratbay Sharipov, Ma'ruf Nurmanov	
O'zbekistonda aholi ish bilan bandligini oshirishda davlatning roli	20
Juraqulov Baxrimurod Ilxomovich	
BIM texnologiyasi: zamonaviy qurilish sohasida samaradorlik va shaffoflik omili	26
Usmonov F.B., Rajabova A.Sh.	
Nodavlat oliy ta'lim muassasalarida marketing faoliyati samaradorligini oshirish metodologiyasini takomillashtirish	31
Yuldashov Isomiddin Sidiqov	
Korxona iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda diversifikatsiya strategiyasining roli	35
Alimatova Shoxsanam Abdumalik qizi	
Модели совместного развития человеческого капитала и искусственного интеллекта в цифровую эпоху	40
Явкачев Шохзод Зайниддин углы	
Navigating sustainable development: management challenges and solutions in the oil and gas sector	49
Kudratkhodjaeva Ziyoda Kamol kizi	
Banklarda moliyaviy barqarorlikning nazariy asoslari	56
Djalilov G'ayrat Qaxramanovich	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda turizm industriyasidan foydalanishda xorijiy mamlakatlar tajribalari	66
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich	
O'zbekistonda barqaror davlat qarzi siyosatini shakllantirishning ustuvor yo'nalishlari	71
Sayfutdinov Xasanboy Dilshodovich	
Международный опыт сельскохозяйственного налогообложения и возможности его применения в узбекистане	76
Salimov Sherzod Baxtiyorovich	
Economic analysis and development strategy of the composites market in the regions of Uzbekistan	81
S.S.Sidiqov, A.A.G'ulomov, B.R.Tillayeva	
Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy mustaqillikning kutilayotgan istiqbollari va hozirgi natijalari	88
Muxamedov Ravshan Zafarovich	
Elektron tijoratni soliqqa tortish mexanizmini takomillashtirish yo'llari	93
Homidov Baxtiyor Rahimberdievich	
Investitsion jozibadorlik konsepsiyasi va uning strategik ahamiyati	99
Otaboyev Axmed Maxsudbek o'g'li	
Beomeditsina signallarini xaar veyvletlari va bo'lak veyvletlari yordamida raqamli ishlash	105
Uraqov Shokir Ulashovich	
Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishning ahamiyati, tartibi va takomillashtirish yo'llari	112
Istamova Sojida Kaxarovna	
The role of all kinds of transports (road, rail, air, and water) in the modern enhancement of tourism logistics in Uzbekistan	117
Egamberdiyeva Yulduz, Turdiyeva Maftuna	
Sanoat korxonalarida kapitalarini samaradorligini oshirishning baholashning zamonaviy usullarining xususiyatlarida nazariy va amaliy farovonlik sari	126
Muradov Botir Xayat	
Инструменты планирования урбанизации: методика анализа планового распределения средств в программе «обод махалля» на основе балльной оценки	136
Салимова Юлдуз Исаковна	
Socio-economic aspects and contemporary theories of higher education finance	141
Karlibaeva Gulshat	

Transformatsiya jarayonida innovatsion bank xizmatlarini rivojlantirish yo'llari.....	147
Absamatov Anvar Ergashovich	
Перспективы цифрового развития сектора материального производства.....	153
С. И. Протасеня, Г. Ж. Аллаева	
«Sustainable logistics practices. Minimizing carbon emissions in global supply chains»	161
Suleymonova Ezoza, Alimova Bonu	
Analyzing the need for Tourism logistics development in Uzbekistan	169
Nigmatova Malika	
Management strategies for sustainable tourism development in emerging destinations (a case study of Samarkand, Issyk-kul, and Khiva).....	177
Sabina Uroкова	
Qashqadaryo viloyatida turizm sohasini strategik rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy asoslari va ularning qo'llanilishi.....	184
Daminova Barno Esanovna	
Опыт турции в управлении миграционными кризисами	189
Бегматов Хусанбек	
Bulutli texnologiyalar orqali korxona buxgalteriya tizimini raqamlashtirish va samaradorlikka erishish.....	193
Soibov Nozimbek Faxriddin o'g'li	
Barqaror rivojlanish doirasida jismoniy shaxslarni kreditlash tizimini isloh qilishning institutsonal asoslari.....	197
Xalekeyeva Zoya Pirniyazovna, Akmal Abdurahmonov Nurmamatovich	
Moliyaviy outsorsing xizmatlari bozori rivojlanishini takomillashtirishning swot tahliliga asoslangan innovatsion mexanizmlari	202
San'atbek Komilovich Salayev, Umidbek Komiljanovich Babajanov	
Transformatsiya jarayonlari sharoitida iqtisodiyot tizimi faoliyati va prognozlashning nazariy asoslari	214
Alimov Fazliddin Xalimovich	
Пути совершенствования подхода к финансированию проектов, реализуемых на принципах промышленной кооперации.....	220
Котов В.А., Шадиева Д.Х.	
Yuksalish salohiyatini yuksaltirishda boshqaruv xodimlari qobiliyatidan foydalanish masalalar	225
Ayubxon Qutbiddinov Bosit o'g'li	
Bank xizmatlari ommabopligini oshirish yo'llari.....	228
Kasimova Muxlisa Anvar qizi	
Chemical industry in uzbekistan: challenges and development	235
Kudaynazarova Dilnaz Koshkarbaevna	
Samarqand viloyatida tabiiy turistik resurslardan samarali foydalanish usullarini takomillashtirish orqali bandligini oshirish imkoniyatlari.....	240
Rabbimov Muhriddin Musoqul o'g'li	
Globalashuv sharoitida ekologik xavflarni kamaytirishda yashil iqtisodiyotning ahamiyati.....	246
Xolbekova Feruzaxon Rasulovna	
Qibray tumanining 2021-2023-yillarda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish holati.....	249
Siddikov Alisher Ismoilovich	
Davlat xaridlari tizimida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish: xalqaro tajribalar tahlili	253
Majidov Nizom Baxramovich	
Oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirishning xorij tajribasi.....	259
Ermatov Nosir Tohirovich	
Aholi farovonligi darajasiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlarni ekonometrik baholash	265
Toshaliyeva Saodat Toxirovna, Allamurodova Zuxra Alibekovna	
Сектор услуг как стратегический фактор структурной трансформации экономики Узбекистана.....	272
Кадыров Абдурашид Маджидович, Ахмедиева Алия Тохтаровна	
O'zbekistonda valyuta kursini shakllanish holati prognozlari.....	280
Samandarov Zuxriddin Raup o'g'li	

Проблемы бухгалтерского учета в условиях цифровизации экономики	288
Абдуллаев Абдурауф	
Raqamli texnologiyalar sharoitida xizmat ko'rsatish korxonalarida iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish strategiyalari	299
Kuldoshev Lazizjon Sharifovich	
Davlat boshqaruvi organlarining strategik rejalarini ishlab chiqish bo'yicha xorijiy mamlakatlar tajribasi	303
Dilshod Pulatov, Xamidaxon Akbarova, Dildora Mirzaeva	
Tijorat banklarining moliyaviy xavfsizligi ta'minlash	310
Mamatov Sardor Axmatjonovich, Mavlanov Nuriddin Boyqobilovich, Sattarov Nodirjon Absalomovich	
Ziyorat turizmini rivojlantirishda halol standartlarini qo'llashning nazariy, uslubiy va konseptual asoslari	315
Azizova Saodat Xabibulloyevna	
Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirish bo'yicha yevropa tajribasi	320
Karlibaeva Gulshat	
Iqtisodiy konsentratsiyalarning sog'lom raqobat muhitiga ta'siri	325
Luqmanov Sharifxon A'zam o'g'li	
Logistika axborot tizimlarini texnologik jarayonlarga joriy etish	330
Uzaqov Ortik Shaymardanovich	
Принципы перехода к «Зелёной экономике» в Республике Узбекистан	336
Хамракулова Сусанна Тотуховна	
Kichik biznesni rivojlantirish iqtisodiy ko'rsatkichlarini prognozlash modellarini qo'llash	340
Ibragimova Gulchexra Toxirovna	
Raqamli ta'lim sharoitida liderlikning yangi qirralari	357
Oqmullaev Ravshan Raximjon o'g'li, Xodjieva Durdona Abdurasulovna	
Методология развития экологического менеджмента в промышленном хозяйстве выбросы в атмосферный воздух на горнодобывающих и металлургических предприятиях	361
Muradov Botir Xayat	
Strategik budjetlashtirish tizimining natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirish tizimi bilan bog'liqligi, xalqaro tajriba va O'zbekiston uchun tavsiyalar	370
Xushmurotov Zoyir Bektemirovich	
Cultural branding and the entry of traditional products into the international market	374
Zebiniso Ganiyeva	
Farovonlikni baholash bo'yicha ilg'or xorijiy nazariy yondashuvlar	379
Norqobilov Nusratilla Norsaitovich	
O'zbekistonda hududlarini turizm salohiyatini innovatsion yondashuv asosida baholash	384
Umirova Dilnoza Safarovna	
Tourism education for sustainability: curriculum development in universities of Uzbekistan	393
Temirova Durdona, Yorqulov Muhammadmurod	
The contribution of small enterprises and private entrepreneurs to job creation in the labor market	399
Juraboev Haliljon	
Iqtisodiy o'sish sharoitida transport infratuzilmasi holati va uni rivojlantirish yo'llari	404
Haydarov Jahongir Aktamovich	
Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishni strategik boshqarishning nazariy asoslari va xorijiy tajribalar	410
Quvondiqov Farrux Ibragimovich	
Tijorat banklarida iqtisodiy samaradorlikni axborot texnologiyalar orqali rivojlantirish istiqbollari	418
Dadenova Gulxan Kenesbaevna	
Механизмы совершенствования процедур выявления и анализа недостоверной финансовой отчетности в условиях учетной практики Узбекистана	422
Намозов Жасурбек Кувадович	
Влияние цифровых инструментов управления финансами на эффективность использования финансовых ресурсов	428
Хазираткулов Собиржон	

На пути к промышленному росту: опыт развивающихся стран	435
Матлюбов Хуршид Жамшидович	
Yoshlarning moliyaviy mustaqilligiga erishishida aksiyalar bozorining oʻrni va imkoniyatlari	443
Oʻraqov Bekzodbek Abdurayxon oʻgʻli	
Развитие транспортной инфраструктуры и влияние на качество предоставляемых транспортных услуг	448
Кайыбеков Парахат Конысбаевич	
Surxondaryo viloyatida 2015-2024 yillar mobaynida oziq-ovqat chakana savdo aylanmasining statistik tahlili	454
Toshpulatov Bobur Rasul oʻgʻli	
Qishloq xoʻjaligi sohasi investitsiya loyihalarini xalqaro moliya institutlari orqali moliyalashtirish	458
Tolibov Shoxrux Muminovich	
Qishloq xoʻjaligi korxonalarida buxgalteriya hisobining xususiyatlari va muammolari	463
Mamadiyarov Dilshad Uralovich, Normurodov Sarvar Norboy oʻgʻli	
Institutional innovation and regional governance for balanced interregional cooperation development: the case of Namangan, Uzbekistan	468
Sattarov R.A.	
Organizational and economic mechanisms and conceptual directions of tourism development in the region	476
Daminova Barno Esanovna	
Moddiy zaxiralarni boshqarish va uning bir tsikli modeli	480
Dedajanov Baxtiyor Nabijanovich	
Oliy taʼlim xizmatlari sifatini oshirishda inson kapitalini rivojlantirish va uni samarali boshqarish mexanizmlari	485
Salimov Akmal Alimjonovich	
Mintaqani ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning ilgʻor xorij tajribalari	490
Shadiyev Alisher Xudoynazarovich	
Raqamli iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida yoqilgʻi-energetika kompleksi korxonalarini barqaror innovatsion rivojlantirish modellari	496
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Oʻzbekistonda uzumchilikning oziq-ovqat xavfsizligiga taʼsiri: muammolar va rivojlanish istiqbollari	502
Tursunov Toʻlqin Joʻraqulovich	
Tadbirkorlik faoliyatining resurs salohiyati va uni baholashning nazariy yondashuvlari	508
Salohiddinov Zuhridin Nuriddinjon oʻgʻli	
Yoshlar bandligini taʼminlashda mehnat migrasiyasining ahamiyati	514
Masharipov Farrux Oʻtkirovich	
Oʻzbekistonda ichki turizmni rivojlantirishning asosiy omillari va istiqbollari	521
Xasanova Mavjuda Maʼmirjonovna	
Korxonaning brend platformasini ishlab chiqishning oʻziga xos xususiyatlari	526
Saʼdulloyev Habibullo Ibdullo oʻgʻli	
Sanoat korxonalarining biznes jarayonlarini raqamli transformatsiya qilishda ERP tizimlarining integratsiyalashuvi va boshqaruv samaradorligiga taʼsiri	530
Islomjon Nurmukhammadov	
Namangan viloyatida ayollar tadbirkorligini rivojlanishini baholash	533
Ismoilova Savinoz Qahramon qizi	
Oliy taʼlim muassalari boshqaruviga taʼsir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili	540
Karimov Muzaffar Abdumalik oʻgʻli	
Soliq yigʻiluvchanligini oshirishda soliq maʼmuriyatchiligini takomillashtirish istiqbollari	546
Tojibayev Farrux Baxtiyorovich	
Hisoblash mashinalari taraqqiyoti tarixi va uning raqamli iqtisodiyotda tutgan oʻrni	552
Rajabov Sirojiddin Mansurovich	
Korxonalar moliyaviy barqarorligiga taʼsir koʻrsatuvchi omillar va ularning xususiyatlari	561
Choriyrov Behruz Ilhom oʻgʻli, Norqobilov Nusrat Norsaitovich	
Yashil texnologiyalar yordamida Oʻzbekiston hududlarida energiya tejamkorligi oshirish yoʻllari	567
Norbekov Baxtiyor Suyunovich, Norqobilov Nusrat Norsaitovich	

Tijorat banklarida kredit majburiyatlarining bajarilishini monitoring qilish va uni takomillashtirish yo'llari.....	572
To'xtayeva Go'zal Ilhom qizi, Norqobilov Nusrat Norsaitovich	
Интеграция проектного менеджмента и обеспечения качества в цепочках поставок: кейс Узгидромета.....	577
Назарова Ирода Ибрагим кизи	
Kichik biznes subyektlarini raqamlashtirish orqali raqobatbardoshligini oshirish.....	583
Ermatov Akmaljon Adxamovich, Raximov Alisher Numanovich	
Концепция и методология экологического аудита в Узбекистане	587
Абидова Дилфуза Игамбердиевна	
Повышающаяся значимость коренного изменения деятельности традиционных СМИ в реалиях освещения процесса построения нового Узбекистана.....	593
Салим Дониёров	
O'zbekiston Respublikasida norasmiy sektor va aholini norasmiy mehnat bilan bandligining tarkibiy tuzulishi	598
Qoraboev Nuriddin Pardaboy o'g'li	
Shahar va qishloqlarda inson resurslari holatining analitikasi (tahlili)ning nazariy masalalari.....	607
Pardayev Mamayunus Qarshibayevich, Feruz Nematullayevich Abilov	
Strategic alliance networks as competitive advantage: evidence from mit-tum partnership model at new Uzbekistan university	613
Mamajonova Mukhlisakhon Muzaffar kizi	
Energetika tarmog'ida moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini (MHXS) joriy etishning nazariy asoslari.....	618
Uralov Temur Boxodir o'g'li	
O'zbekiston bank amaliyotiga ai va simulyatsiya modellarini joriy etish orqali muammoli kreditlarni qaytarish jarayonlarini optimallashtirish.....	618
Xodjayev Husniddin Mukammilovich	
O'zbekistonda hududlarning soliq salohiyatini aniqlash metodologiyasini takomillashtirish	624
Almardonov Muxamadi Ibragimovich, Jamshid Sharafetdinovich	
Xorazm viloyatida iqtisodiy o'sish sur'atlarini ta'minlashdagi muammolar va imkoniyatlar	628
Yaxshimuratov Maqsadbek Narimon o'g'li	
Ekologik joylashtirish vositalarida qo'llaniladigan innovatsiyalar	633
Abidova Dilfuza Igamberdievna	
Ziyorat turizmini rivojlantirishning metodologik va metodik asoslarini takomillashtirish yo'nalishlari	638
Uzaqov Jamshid Norboyevich	
Gaz sanoatining moliyaviy boshqaruvi va milliy iqtisodiyotdagi barqarorlik omili sifatida roli.....	650
Ergashev Muhubbek Aslam o'g'li	
Davlat budjeti mablag'laridan samarali foydalanishda moliyaviy nazoratning ahamiyati	655
Erkinova Maftuna Zafarovna	
Влияние дивидендной политики, СПО и капитализации на волатильность акций АО «УЗРТСБ»: Эконометрический и поведенческий анализ.....	662
Пуллатов Улугбек Халипович	
Hududiy jihatdan ziyorat turizmi rivojlanishining holati: Qashqadaryo viloyati misolida.....	671
Uzaqov Norboy, Uzaqov Jamshid Norboyevich	
Integration of digital twin and BIM technologies in construction enterprises in Uzbekistan: prospects and challenges	676
Nigmatjonova Nozima Ulmasjonovna	
Yashil bank xizmatlari – tijorat banklari moliyaviy mahsulotlar misolida	682
Abdumutalova Gulrux Shuxratjon qizi	
Tijorat banklari faktoring xizmatlari orqali kichik biznes subyektlarining moliyaviy barqarorligini oshirish	688
Jalilov Azizbek Baxodir o'g'li	
Oliy ta'limda xizmat sifatini baholash va marketing integratsiyasi orqali rivojlantirish strategiyalari	694
Maxmudov Faxriddin Umarovich	

Qurilgan mevalarni xalqaro bozorda targ'ib qilish bo'yicha kontent-marketing strategiyasidan foydalanish yo'llari	699
Yunusov Baxodir Marisovich	
Онлайн трансграничные переводы и их влияние на валютное таргетирование со стороны центрального банка Республики Узбекистан.....	704
Садыков Азиз Миршарапович	
Aholi ish bilan bandligining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati	709
Azimova Xurshida	
Analysis of factors affecting the economic integration of the countries of Uzbekistan and Afghanistan.....	715
Toran Tajuddin	
Aniq fanlarni o'qitishda metakognitiv yondashuvlar	719
Farmonov Dilshod Po'latovich, Nigmatov Izzat Shovkat o'g'li	
Yevropa hamjamiyatining "Yashil" ziyorat loyihasi va uni ziyorat turizmini rivojlantirishdagi ahamiyati.....	727
O'rinova Durdona Botir qizi	
CEQ (Commitment to Equity) baholash metodologiyasi asosida fiskal taqsimot tahlilining nazariy asoslari.....	734
Zokirjonov Muhammadsodiq Ravshanbek o'g'li	
Xalqaro xususiy huquq tamoyillarini belgilash masalalari.....	741
Vaxabov Azizbek Abdurashidovich	
Moliyaviy mustaqil oliy ta'lim muassasalarini boshqarish strategiyalarini takomillashtirish	747
Alimardonov Asrorjon Alimardonovich	
Инновационные подходы к организации туристических услуг как методом противостояния кризису.....	754
Халлакова Барнохон Баходиржоновна	
Islom moliyasi institutlarining ijtimoiy moliyaviy barqarorlikka ta'siri.....	760
Amonova Nafisa Baxtiyorovna	
Oliy ta'lim muassasalari investitsion jozibadorligini boshqarish mexanizmini takomillashtirish.....	764
Otaxanov Rasulbek Marks o'g'li	
Инновации в сфере оценки недвижимости	768
Мансурова Сайёра Бахтиёр кизи	
Qashqadaryo viloyatida xorijiy investitsiyalardan foydalanish samaradorligi tahlili.....	777
Bo'riyev Sardor Norovich	
O'zbekistonda soliq auditi tekshiruvini takomillashtirish.....	783
Yusupov Mansur Rasulovich	

O'ZBEKISTONDA SOLIQ AUDITI TEKSHIRUVINI TAKOMILLASHTIRISH

Yusupov Mansur Rasulovich

Toshkent shahar Soliq boshqarmasi Soliq auditi bo'limi,
davlat soliq bosh inspektori

ORCID: 0009-0001-3285-6546

E-mail: yusupov.mansur10@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekistonda soliq auditi tekshiruvini tashkil etish amaliyoti tahlil qilinib, uni takomillashtirish bo'yicha ilmiy-nazariy asoslar hamda xalqaro tajriba asosida amaliy takliflar ishlab chiqilgan. Soliq auditi fiskal shaffoflikni ta'minlash, soliq intizomini mustahkamlash va davlat budjeti daromadlarini samarali boshqarishda muhim vosita sifatida qaraladi.

Kalit so'zlar: Soliq auditi, soliq ma'muriyati, fiskal nazorat, avtomatlashtirilgan tanlov, raqamlashtirish.

Abstract: This article analyzes the practice of organizing tax audit procedures in Uzbekistan and develops theoretical foundations along with practical proposals for its improvement, based on international experience. Tax audit is considered a crucial instrument for ensuring fiscal transparency, strengthening tax discipline, and managing state budget revenues effectively.

Key words: Tax audit, tax administration, fiscal control, automated selection, digitalization.

Аннотация: В данной статье проанализирована практика организации налогового аудита в Узбекистане, а также разработаны научно-теоретические основы и практические предложения по его совершенствованию на основе международного опыта. Налоговый аудит рассматривается как важный инструмент обеспечения фискальной прозрачности, укрепления налоговой дисциплины и эффективного управления доходами государственного бюджета.

Ключевые слова: Налоговый аудит, налоговая администрация, фискальный контроль, автоматизированный отбор, цифровизация.

KIRISH

Soliq siyosati har qanday davlatning moliyaviy barqarorligi va iqtisodiy o'sishini ta'minlovchi strategik vosita hisoblanadi. Mazkur siyosatning samaradorligi, avvalo, uning to'g'ri va adolatli ijro etilishiga, ayniqsa soliqlarning to'g'ri hisoblanishi va undirilishi ustidan samarali nazorat o'rnatilishiga bog'liq. Bu borada soliq auditi mexanizmlari muhim o'rin tutadi. Soliq auditi nafaqat davlat budjetini to'ldirishdagi adolatlilikni ta'minlash, balki soliq to'lovchilar o'rtasidagi tenglik va ishonch muhitini mustahkamlash vositasi sifatida ham qaraladi.

O'zbekistonda bozor iqtisodiyotining rivojlanishi, tadbirkorlik subyektlari sonining oshib borishi va moliyaviy operatsiyalar miqyosining kengayishi soliq nazorati usullarining takomillashuvini taqozo qilmoqda. Ayniqsa, raqamli iqtisodiyot sharoitida biznes faoliyati shakl va mazmun jihatidan yangilanayotgan bir paytda, an'anaviy auditorlik yondashuvlari yetarli darajada samara bermayapti. Shu sababli, soliq auditi faoliyatini qayta ko'rib chiqish, uning institutsional, tashkiliy va metodologik asoslarini zamonaviy talablarga mos ravishda qayta shakllantirish dolzarb vazifalardan biridir.

Ayni paytda O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi tomonidan "tavakkalchilikka asoslangan audit" tizimi joriy qilingan bo'lib, bu sohada islohotlar bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda. Biroq amaldagi soliq auditi tekshiruvlari hali ham ko'p hollarda to'g'ridan-to'g'ri tekshiruvga asoslangan bo'lib, tavakkalchilikni baholash, avtomatlashtirish va tahlil asosida tanlab olish mexanizmlari yetarlicha samara bermayapti. Shu bilan birga, audit jarayonida xalqaro standartlar va ichki me'yoriy hujjatlar o'rtasidagi moslik ham har doim ta'minlanmagan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Soliq auditi masalalari ko'p yillardan buyon iqtisodiy fanlarda diqqat markazida bo'lib kelmoqda. Ushbu sohadagi nazariy va amaliy tadqiqotlar, asosan, davlat soliq organlarining funksional samaradorligini oshirish, soliq intizomini mustahkamlash hamda budget daromadlarini kafolatli ta'minlashga yo'naltirilgan. Klassik iqtisodchilardan J. Mill va A. Smit o'z asarlarida soliqning adolatligi, qulayligi va samaradorligini ta'minlash uchun davlat tomonidan samarali nazorat tizimi bo'lishi shart ekanligini ta'kidlaganlar [1].

Zamonaviy iqtisodiy ta'limotda soliq auditi davlatning fiskal funksiyasini amalga oshirishda strategik vosita sifatida ko'riladi. Xususan, J. Stiglits soliqlardan bo'yin tovlashning oldini olish va davlatning qayta taqsimlash mexanizmlarini mukammallashtirish uchun ma'lum darajada audit va tekshiruv jarayoni zarurligini ta'kidlaydi [2].

Xalqaro amaliyotda soliq auditi asosan ikki yo'nalishda rivojlanmoqda: tavakkalchilikka asoslangan tekshiruvlar va raqamli tahlil platformalari orqali avtomatlashtirilgan audit. Bunday yondashuvlar AQSh, Germaniya, Janubiy Koreya kabi mamlakatlar tajribasida keng qo'llaniladi va ularda soliq to'lovchilarni baholash uchun maxsus "compliance risk management" tizimlari faoliyat ko'rsatadi [3].

Tadqiqotchi S. Byorglundning fikricha, soliq auditi instituti davlat va soliq to'lovchi o'rtasidagi ishonchni mustahkamlashda vositachi rolini o'ynaydi. Uning ta'kidlashicha, shunchaki jazo va jarimaga asoslangan yondashuv o'rniga, ma'lumotlarga tayanilgan, o'zaro hamkorlikka asoslangan audit tizimlari samarali hisoblanadi [4].

MDH mamlakatlari, jumladan, Qozog'iston, Gruziya va Rossiyada so'nggi yillarda soliq auditini raqamlash va sun'iy intellekt asosida avtomatlashtirish borasida muayyan natijalarga erishilgan. Masalan, Gruziyada soliq tekshiruvlari avtomat tanlov tizimi orqali amalga oshirilmoqda, to'g'ridan-to'g'ri inson aralashuvisiz tahlil va auditor xulosalar tayyorlanmoqda [5].

Shuningdek, Yevropa Tiklanish va Taraqqiyot Banki (EBRD) va Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (IMF) kabi institutlar ham O'zbekistonda soliq ma'muriyatini modernizatsiya qilish, soliq auditini raqamlash bo'yicha tavsiyalar bergan [6]. Ularga ko'ra, mamlakatda soliq ma'lumotlarini markazlashtirilgan yagona tizim orqali tahlil qilish va soliq to'lovchilarni risk profiliga qarab guruhlash orqali audit samaradorligini oshirish mumkin.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda soliq auditi tizimining institutsional va texnologik jihatdan takomillashtirilishini o'rganishda ilmiy-nazariy yondashuvlar, xalqaro tajriba va O'zbekiston amaliyotiga asoslangan solishtirma tahlil metodidan foydalanildi. Tadqiqot davomida O'zbekiston Respublikasida mavjud soliq auditi tizimining holatini tavsifiy va tahliliy metodlar asosida o'rganilib, uning huquqiy asoslari, tashkiliy tuzilmasi hamda amaliy faoliyati tahlil qilindi. Shuningdek, xalqaro tajriba, xususan, Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD), Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi (XVJ) kabi nufuzli tashkilotlar faoliyati misolida ilg'or yondashuvlar o'rganilib, O'zbekiston tajribasi bilan qiyosiy tahlil qilindi. Raqamli texnologiyalar va avtomatlashtirish vositalarining soliq auditi samaradorligiga ta'siri chuqur baholanib, real vaqt rejimidagi monitoring, avtomatik risk-modellashtirish hamda integratsiyalashgan ma'lumotlar bazasiga asoslangan nazorat tizimlari muhim vosita sifatida ko'rib chiqildi. Me'yoriy-huquqiy tahlil orqali O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi, Davlat soliq qo'mitasi qarorlari va boshqa tegishli hujjatlar asosida amaldagi normativ-huquqiy baza puxta tahlil qilindi. Shu bilan birga, mavjud muammolarni aniqlash va takliflar ishlab chiqishda xalqaro auditorlik tashkilotlari tajribasiga asoslangan ekspert yondashuvi qo'llanilib, sohaga oid amaliy va nazariy qarashlar chuqur tahlil etildi. Keltirilgan metodologik asoslar tadqiqot natijalarining ilmiy asoslanganligi va ishonchligini ta'minlash bilan birga, soliq auditi tizimini zamonaviy, raqamli va shaffof mexanizmlar asosida takomillashtirishga doir takliflar ishlab chiqilishiga zamin yaratdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekistonda soliq auditi faoliyatida so'nggi yillarda muayyan institutsional o'zgarishlar amalga oshirilgan bo'lsa-da, uning samaradorligi, zamonaviy texnologiyalar bilan integratsiyasi va xalqaro standartlarga moslashuvi borasida bir qator tizimli muammolar saqlanib qolmoqda. Bu muammolarni tahlil qilish va hal etishda rivojlangan davlatlar tajribasini o'rganish muhim ahamiyatga ega (1-jadval).

1-jadval. Rivojlangan davlatlarda soliq auditi tizimining asosiy tashkilotchilik xususiyatlari

Davlatlar	Institutsional va huquqiy asoslar	Audit texnologiyasi va amaliy yondashuvlar
AQSH (IRS)	Ichki daromad xizmati (Internal Revenue Service) mustaqil federal agentlik sifatida faoliyat yuritadi. Soliq auditi bo'yicha qonunchilik mustahkam, audit jarayonlari sud hujjatlarida aniq belgilab qo'yilgan. Soliq to'lovchi huquqlari "Taxpayer Bill of Rights" orqali kafolatlangan.	Audit jarayonlari sun'iy intellekt asosida avtomatlashtirilgan risk-modellar orqali boshqariladi. Elektron deklaratsiyalar orqali real-time tahlil amalga oshiriladi. Auditorlar kasbiy tayyorgarligi uchun doimiy CPE (Continuing Professional Education) talab qilinadi.
Germaniya (BMF)	Federal moliya vazirligiga qarashli, biroq Land (joylar) darajasida muayyan mustaqillikka ega. Soliq auditi "Steuerprüfung" sifatida tashkil etiladi va har bir soliq to'lovchining risk profili asosida tanlov qilinadi.	Soliq to'lovchilar faoliyati moliyaviy signallar (foydali marja, qiymat zanjiri uzilishi va h.k.) orqali baholanadi. Audit jarayonida raqamli hisobotlar, taqqoslama tahlil, buxgalteriya dasturlari bilan integratsiya qo'llaniladi.
Yaponiya (NTA)	Milliy soliq agentligi (National Tax Agency) Moliya vazirligi tizimida, lekin tekshiruv va baho berish jarayonlarida protsessual mustaqillikka ega. Soliq auditi faoliyati huquqiy me'yorlar bilan qat'iy tartibga solingan.	Kasbiy auditorlar yuqori texnologik tayyorgarlikdan o'tadi. Mashinali o'rganish asosidagi klasterlashtirish orqali soliq to'lovchilar bo'yicha tahlil o'tkaziladi. Soliq auditi jarayonida iTAX dasturi orqali raqamli dalillar yig'iladi.
Kanada (CRA)	Soliq ma'muriyati mustaqil bo'lib, parlamentga hisobot beradi. Soliq tekshiruvlari faqat risk-based asosida amalga oshiriladi. Har yillik hisobotlar jamoatchilikka taqdim etiladi.	CRA "Audit Information Management System (AIMS)" dasturi orqali avtomatlashtirilgan tekshiruvlarni amalga oshiradi. Maxsus malakaga ega audit xodimlari uchun yetuk tayyorlov dasturlari bor. Nazorat natijalari shaffof va jamoatchilik uchun ochiq.

Manba: muallif ishlanmasi

Rivojlangan davlatlardagi soliq auditi tizimini institutsional va texnologik jihatdan tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, mazkur mamlakatlar soliq nazoratini faqat tekshiruv usuli sifatida emas, balki keng qamrovli strategik davlat boshqaruvi vositasi sifatida qabul qilgan. AQSh, Germaniya, Yaponiya va Kanada misolida soliq auditing institutsional mustaqilligi, tekshiruv jarayonida inson omilining minimal darajaga keltirilishi, avtomatlashtirilgan tanlov mexanizmlarining keng qo'llanilishi hamda auditor kadrlar uchun doimiy malaka oshirish tizimlarining mavjudligi e'tirof etilgan.

AQShdagi Ichki daromad xizmati (IRS) faoliyatida, jumladan, joriy (real-time) tahlil platformalarining joriy etilgani va soliq to'lovchilarning huquqlarini himoya qilish uchun qabul qilingan "Taxpayer Bill of Rights" instituti jahon amaliyotida o'rnak bo'lib xizmat qilmoqda. Yaponiya kabi mamlakatlarda esa auditorlik jarayonlari sun'iy intellekt asosida tarmoqli tahlil (klasterlashtirish) orqali amalga oshiriladi va bu jarayon ma'lumotlarning chuqur kognitiv tahliliga asoslanadi.

Germaniya va Kanadadagi tizimlar ham yuqori darajada institutsionallashtirilgan bo'lib, xususan, parlament oldidagi hisobdorlik va jamoatchilikka audit natijalarini ochiq e'lon qilish amaliyoti soliq to'lovchilarning ishonchini kuchaytiradi. Ushbu holatlarning barchasi soliq auditiga nafaqat moliyaviy nazorat, balki davlat va jamiyat o'rtasidagi ishonch muhitini ta'minlovchi vosita sifatida qaralishi zarurligini ko'rsatadi (2-jadval).

2-jadval. O'zbekistonda soliq auditi tizimidagi mavjud muammolar va ularni hal etish bo'yicha xalqaro tajriba asosida taklif etilgan yechimlar

Muammo turi	Muammoning mazmuni va oqibatlar	Xalqaro amaliyot asosida taklif etilayotgan yechimlar
Institutsional mustaqillikning yetishmasligi	Soliq auditi organlari to'liq mustaqil emas, tekshiruv jarayonlarida soliq to'lovchilarning huquqiy kafolatlari aniq belgilab berilmagan. Bu ishonchsizlik muhitini yuzaga keltiradi va korrupsiya xavfini kuchaytiradi.	AQSh tajribasi asosida soliq auditi bo'yicha alohida mustaqil organ tashkil etish, "Soliq to'lovchi huquqlari deklaratsiyasi" (Taxpayer Bill of Rights) kabi huquqiy kafolatlarni joriy etish.
Tanlov jarayonida subyektiv yondashuv	Tekshiruvga olishda inson omili ustuvor, tavakkalchilik darajasini baholash tizimi samarasiz. Bu esa adolatsiz tanlovga olib keladi.	Kanada va Germaniyadagi avtomatlashtirilgan risk asosida tanlash tizimlarini joriy etish. Soliq to'lovchilarning iqtisodiy faollik, xatar va ilgari kuzatilgan intizom holatiga asoslangan ballashtirish modellarini tatbiq etish.
Texnik raqamlashtirish darajasining pastligi	Soliq auditi jarayonida hanuzgacha qog'ozbozlik saqlanib qolgan, dasturiy tahlil kam qo'llaniladi, ma'lumotlar bo'linib ketgan holda saqlanadi.	Yaponiya tajribasi asosida integratsiyalashgan raqamli platforma (iTax) yaratish, real-time tahlil qilish imkonini beruvchi elektron audit muhitini joriy qilish. Soliq ma'lumotlarini markazlashtirish.
Ommaviy hisobdorlik va shaffoflik yetishmasligi	Audit natijalari soliq to'lovchilar va jamoatchilik uchun ochiq emas, bu esa ishonchsizlikni kuchaytiradi va nazorat samaradorligini pasaytiradi.	Kanada tajribasi asosida soliq auditi natijalarini umumlashtirilgan shaklda Davlat soliq xizmati veb-portalida e'lon qilish, ommaviy hisobdorlik tizimini shakllantirish.

Manba: muallif ishlanmasi

O'zbekiston soliq auditi tizimidagi mavjud tizimli muammolarni tahlil qilish va ularni xalqaro amaliyot bilan taqqoslash shuni ko'rsatadiki, respublikamizdagi asosiy to'siqlar – institutsional zaiflik, tanlov jarayonida inson omilining ustuvorligi, raqamlashtirish darajasining pastligi, auditorlar malakasining yetarli emasligi hamda jamoatchilikka hisob berish mexanizmlarining yo'qligi bilan bog'liqdir.

Ayniqsa, tanlov jarayonidagi subyektiv yondashuv – ya'ni tekshiruvga jalb etishda tavakkalchilik emas, balki shaxsiy omillarga asoslanish holatlari adolat prinsipiga zid vaziyatlarni yuzaga keltiradi. Germaniya va Kanada tajribasida qo'llaniladigan avtomatlashtirilgan tanlov tizimlari bunday xavflarni minimallashtiradi. Bu davlatlarda soliq to'lovchining moliyaviy holati, faoliyat darajasi va ilgari kuzatilgan intizomi kabi omillar avtomatik tarzda baholanadi va shu asosda audit obyekti sifatida tanlab olinadi.

Texnik raqamlashtirish darajasi masalasi ham alohida e'tibor talab qiladi. Yaponiya kabi davlatlarda auditorlik jarayoni integratsiyalashgan platforma orqali real-time rejimda tahlil qilinadi. O'zbekistonda esa hanuzgacha qog'ozbozlik, ma'lumotlarning tarqoqligi va inson omilining yuqoriligi saqlanib qolmoqda. Bu esa audit samaradorligini pasaytiradi va natijaviy ishonchlilikka salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Auditor kadrlar malakasidagi nomutanosiblik va kasbiy standartlarning yo'qligi natijasida bir xil vaziyat bo'yicha turli auditorlar tomonidan berilgan xulosalar keskin farq qilishi mumkin. Xalqaro tajribada CPE (Continuing Professional Education) tizimi orqali malaka oshiriladi va har bir auditor muayyan darajadagi sertifikatga ega bo'lishi shart qilib belgilangan.

Ommaviy hisobdorlikning yetishmasligi esa soliq to'lovchi va davlat o'rtasida ishonchsizlik muhitini keltirib chiqaradi. Kanadadagi tajribaga ko'ra, soliq auditi natijalari umumlashtirilgan shaklda jamoatchilikka taqdim etiladi va ushbu hisobotlarning ochiqligi nazorat samaradorligini hamda jamoatchilik ishtiroki darajasini oshiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Soliq auditi tizimini institutsional va texnologik jihatdan takomillashtirish maqsadida quyidagi takliflar ilgari suriladi. Birinchidan, soliq auditi faoliyatini amalga oshiruvchi organning huquqiy maqomini mustaqil davlat organi sifatida qayta shakllantirish zarur. Bu nafaqat tekshiruv jarayonlaridagi shaffoflikni oshiradi, balki auditorlar faoliyati ustidan samarali jamoatchilik nazoratini ta'minlaydi.

Ikkinchidan, tekshiruv uchun soliq to'lovchilarni tanlab olishda avtomatlashtirilgan xavf-modellariga asoslangan tizimni joriy etish talab etiladi. Bu inson omilini kamaytirish, adolatli tanlovni ta'minlash va korrupsiya xavfini pasaytirishga xizmat qiladi.

Uchinchidan, raqamli tahlil platformalari orqali real-time rejimdagi soliq auditi muhitini yaratish orqali tahlil sifati va hisobot ishonchligini oshirish mumkin.

To'rtinchidan, auditorlarning malakasini muntazam baholash, xalqaro sertifikatsiyalash hamda CPE tizimini joriy etish orqali mutaxassislar salohiyatini standartlashtirish talab etiladi.

Beshinchidan, soliq auditi natijalarini umumlashtirilgan shaklda Davlat soliq xizmati portali orqali jamoatchilikka ochiq e'lon qilish lozim. Bu hisobdorlik va jamiyat bilan munosabatlarda ishonch muhitini mustahkamlaydi.

Tadqiqot natijalari shundan dalolat beradiki, O'zbekistonda soliq auditi tizimidagi mavjud muammolarni bartaraf etish uchun institutsional mustaqillik, avtomatlashtirilgan tanlov mexanizmlari, raqamlashtirish, auditorlar malakasini standartlashtirish va ommaviy hisobdorlik tizimini shakllantirish asosiy yo'nalishlar hisoblanadi.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatmoqdaki, soliq auditi nafaqat moliyaviy nazorat vositasi, balki davlat bilan jamiyat o'rtasidagi ishonchni shakllantiruvchi muhim institut sifatida qaralishi lozim. Shu bois, mazkur sohani takomillashtirish bo'yicha tavsiya etilgan chora-tadbirlar O'zbekistonda soliq ma'muriyati samaradorligini oshirish, budjet intizomini mustahkamlash va iqtisodiy shaffoflikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Smith, A. (1776). *Tadqiqotlar milliy boylik tabiati va sabablariga oid*. London: W. Strahan and T. Cadell.
2. Stiglitz, J. E. (1989). *The Economic Role of the State*. Oxford: Basil Blackwell.
3. OECD (2022). *Tax Administration 2022: Comparative Information on OECD and Other Advanced and Emerging Economies*. OECD Publishing.
4. Berglund, S. (2019). *Trust, Taxation and Compliance: A European Perspective*. *Journal of Tax Administration*, 5(1), 1–19.
5. World Bank Group (2020). *Georgia: Improving Tax Compliance through Risk-Based Auditing*. Washington, D.C.
6. IMF (2021). *Uzbekistan: Tax Administration Diagnostic Assessment Tool (TADAT) Report*. Washington, D.C.: International Monetary Fund.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 7

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>